

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “ศึกษาและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชนเพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชนอีสาน” ในระยะที่หนึ่ง ซึ่งอยู่ในขั้นประเมินสถานการณ์และศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ (1) ศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสถานะพื้นฐานของชุมชน กระบวนการชุมชน และกระบวนการระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในเชิงความเป็นมา ในเชิงความเปลี่ยนแปลง และในเชิงแนวโน้ม เมื่อเกิดมีการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชนเพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชนอีสาน และ (2) ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมหรือกีดขวางการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชน เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีวิธีการศึกษาตามระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ และวิธีการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม ในพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชนอีสาน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การพบปะสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์ระดับลึก การคัดลอกข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่แล้ว และการเสวนาแลกเปลี่ยนผลการศึกษากับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ มีวิธีตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย ด้านทฤษฎี ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล และด้านรายงานวิจัย

ผลการศึกษาที่น่าสังเกต :-

การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ผ่านมา ซึ่งรัฐได้ให้โอกาสชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในส่วนของกรรมการการศึกษาของโรงเรียนนั้น จากการศึกษาสถานะพื้นฐานของหมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนล้วนอยู่ในกระแสหลักของภาวะการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความอ่อนแอของสังคมหมู่บ้านเช่นเดียวกับหมู่บ้านทั่วไปที่อยู่ภายใต้กระแสของการพัฒนาประเทศตามระบอบอุตสาหกรรมทุนนิยมที่เร่งการผลิต เร่งการบริโภค แล้วเกิดผลตามมาด้วยวัฒนธรรมยึดเงินเป็นสำคัญ ค่านิยมวัตถุนิยม ค่านิยมบริโภคนิยม ปრაฏภาณโดยทั่วไปจึงมักพบว่า แต่ละครัวเรือนล้วนสาละวนอยู่กับการแก้วิกฤติการณ์ปัญหาในการดำรงวิถีชีวิตของตน ไม่มีกำลังใจ กำลังกาย กำลังสติปัญญาเท่าที่ควรมาร่วมจัดการศึกษากับฝ่ายโรงเรียนในระบบ การจะทำให้ได้พลังที่มีคุณภาพจากชุมชนมาร่วมจัดการศึกษานั้น จำเป็นต้องมีการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนของการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบข้อสังเกตสำคัญ ได้แก่

1. พบเรื่อง 'ความเข้มแข็งของชุมชน' ปรากฏเป็นแนวคิดและการเคลื่อนไหวลงสู่วิถีปฏิบัติจริง โดยประชาคมโรงเรียนชุมชนอีสาน พร้อมทั้งปรากฏให้เห็นผลจากการปฏิบัติที่มีพัฒนาการขยายตัวเติบโตขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งโรงเรียนชุมชนอีสานพัฒนาเป็นประชาคมขยายในรูปของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และพหุภาคีภาคอีสานที่มีเป้าหมายขยายเครือข่ายให้ได้ 1 ล้านครอบครัวในอีก 17 ปีข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2559

ฝ่ายโรงเรียนในระบบและฝ่ายชุมชนของหมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนเป็นฝ่ายร่วมเรียนรู้กับฝ่ายโรงเรียนชุมชนอีสาน ซึ่งถ้าหากไม่มีโรงเรียนชุมชนอีสาน ก็ยังไม่มีฝ่ายใดคำนึงถึงเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนมาก่อน ทั้งนี้อาจเนื่องจาก

ทางฝ่ายโรงเรียนในระบบ นั้น ต้องอยู่ในวังวนของการจัดการศึกษาให้ทันกับหลักสูตรแกนกลาง มุ่งให้ผู้เรียนสามารถเรียนต่อ หรือสามารถหางานทำที่มีเงินเดือน ด้วยบริบทดังกล่าว โอกาสที่บุคลากรของโรงเรียนจะมีวิสัยคิดและโลกทัศน์ เรื่องความเข้มแข็งของชุมชน จึงมีความเป็นไปได้น้อย

ทางฝ่ายชุมชนของหมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียน (หรือแม้แต่ฝ่ายโรงเรียนในระบบเอง) ก็ล้วนถูกครอบงำด้วยกระแสการพัฒนาประเทศตามระบอบอุตสาหกรรมทุนนิยมที่เร่งการผลิตเร่งการบริโภค ที่ผู้คนล้วนซึมซับอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมยึดเงินเป็นสำคัญ ประกอบไปด้วย ค่านิยมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ด้วยบริบทดังกล่าว โอกาสที่คนในชุมชนจะมีวิสัยคิด และโลกทัศน์ เรื่องความเข้มแข็งของชุมชนจึงมีความเป็นไปได้น้อยเช่นเดียวกัน

ทั้งฝ่ายโรงเรียนในระบบและฝ่ายชุมชน จึงต้องร่วมเรียนรู้ เรื่องความเข้มแข็งของชุมชนจากโรงเรียนชุมชนอีสานซึ่งเป็นฝ่ายริเริ่มและปฏิบัติได้ผลมาแล้วระดับหนึ่ง

2. การเรียนรู้ร่วม เรื่องความเข้มแข็งของชุมชน จากโรงเรียนชุมชนอีสาน ของทั้งฝ่ายโรงเรียนในระบบและฝ่ายชุมชนของหมู่บ้านในเขตบริการ พบว่า ยังคงอยู่ในวงจำกัด โดยฝ่ายโรงเรียนจำกัดอยู่ที่ครูแกนนำซึ่งแต่ละโรงเรียนมีครูแกนนำเพียง 1 – 2 คน และฝ่ายชุมชนจำกัดอยู่ในกลุ่มครัวเรือนที่เป็นสมาชิกโรงเรียนชุมชนอีสาน แม้ว่าโรงเรียนชุมชนอีสานได้เคลื่อนไหวมาแล้วเป็นเวลากว่า 7 ปี

เรื่องความเข้มแข็งของชุมชนจึงไม่ใช่เรื่องของการระดมสรรพกำลัง มารับทราบนโยบาย และแนวทางแล้ว ก็จะได้ผล

3. จากบทเรียนเรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชนบท ของโรงเรียนชุมชนอีสานนั้น พบว่า สมาชิกของโรงเรียนชุมชนอีสานเอง ก็ต้องผ่านการสรุปทบทวนซ้ำแล้วซ้ำเล่า

การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อไปสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
จึงไม่ใช่เรื่องที่จะมากำหนดกรอบเวลาที่แน่นอนหนึ่งๆ แล้วประสบผลสำเร็จ แต่ควรจะต้อง
เป็นการทำงานร่วมกันแบบสอดคล้องประสานอยู่ในธรรมชาติของการดำรงวิถีชีวิตตลอดชีวิต

4. การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชน เพื่อไปสร้างเสริม
ความเข้มแข็งของชุมชน ของทั้งสามพื้นที่ ถึงแม้ว่าลัทธิเรียนรู้ร่วมจากโรงเรียนชุมชนอีสาน
หากแต่ละพื้นที่ก็ยังคงมีจังหวะก้าวและการขับเคลื่อนของกระบวนการเรียนรู้ที่มีข้อเด่น
และข้อด้อยแตกต่างกัน

การจัดโอกาสให้สามพื้นที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันเพื่อซ่อมข้อด้อย
และเสริมข้อเด่นของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน อาจทำได้โดยมีผู้ประสาน คือ
หน่วยงานภายนอก อย่างเช่น สถาบันราชภัฏ ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
ซึ่งไม่ได้มีความเหมาะสมโดยธรรมชาติของภาระงานเท่านั้น แต่ฝ่ายราชภัฏยังได้ประโยชน์
จากการประสาน มาพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของฝ่ายตนให้มีมิติของท้องถิ่นอีกด้วย

การเรียนรู้ร่วมของสามพื้นที่ ยังมีในเรื่องปัจจัยส่งเสริมและกีดขวางการทำงาน
ร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชน ซึ่งพบว่ามีทั้งลักษณะร่วมอันเนื่องมาจาก
อิทธิพลของกระแสการพัฒนาประเทศเดียวกันที่ลงมายังท้องถิ่น ที่สามพื้นที่สามารถ
ใช้ปัจจัยต่างๆ ร่วมกันในการพัฒนาได้ และลักษณะเฉพาะที่มาจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์
และวัฒนธรรมที่แต่ละพื้นที่จำเป็นต้องค้นหาศักยภาพเฉพาะของตนมาสร้างสรรค์

@ปัจจัยส่งเสริมที่เป็นลักษณะร่วมของทั้งสามพื้นที่(หรือลักษณะเฉพาะแต่ละพื้นที่)

- โครงสร้างวิถีการผลิตของหมู่บ้านที่ยังคงวิถีการผลิตทางการเกษตรจัดเป็น
ปัจจัยส่งเสริมในการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนเพื่อไปสร้างเสริมความเข้มแข็ง
ของชุมชนชนบท

ปัจจัยนี้ยังเป็นลักษณะร่วมของพื้นที่ชนบทอื่นๆทั่วประเทศ ด้วย ซึ่งจากบทเรียนของ
โรงเรียนชุมชนอีสานในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน นั้น ต้องยึดหลักการพึ่งตนเองตั้งแต่
ขั้นพื้นฐานของการดำรงวิถีชีวิต ซึ่งก็คือในเรื่องของปัจจัยสี่ จึงจำเป็นต้องอาศัยการเกษตรกรรม
ยังยืนแบบผสมผสาน

แม้ว่าโครงสร้างของวิถีการผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นเกษตรเชิงเดี่ยว
ที่มีแนวโน้มล้มละลายมีการะเหินสินรุงรัง คุณภาพดินเสื่อม เต็มไปด้วยมลพิษจากสารเคมี
แต่ก็จัดเป็นภาวะเดียวกันกับของปราชญ์ชาวบ้านและสมาชิกของโรงเรียนชุมชนอีสาน
ที่ได้เป็นประสบการณ์พื้นฐานในการปรับเปลี่ยนมาเป็นวิถีการผลิตแบบการเกษตรกรรม
ยังยืนแบบผสมผสาน จนกระทั่งประสบผลสำเร็จในวิถีการดำรงชีวิตขึ้นเรื่อยๆ

จึงควรมีการค้นหาวิธีการหรือกระบวนการทำงานร่วมกันที่กระตุ้นให้ทั้งฝ่ายโรงเรียน และฝ่ายชุมชนเห็นคุณค่าของวิธีการผลิตแห่งการเกษตรกรรมยั่งยืนแบบผสมผสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนที่อยู่ในท้องถิ่นชนบทจะต้องมีการ ออกแบบหลักสูตรเพื่อการดังกล่าว(แล้วในที่สุดจะทำให้เด็กอยู่ได้ในท้องถิ่นอย่างมีศักดิ์ศรี)

- การขยายสมาชิกของโรงเรียนชุมชนอีสานเข้าไปในหมู่บ้าน เป็นปัจจัยส่งเสริมให้ทั้งโรงเรียนและชุมชนได้เรียนรู้แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งได้เรียนรู้ และเก็บเกี่ยวบทเรียนจากวิถีปฏิบัติจริงเพื่อไปสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน จนกระทั่งเกิดผลที่มีพัฒนาการก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ ซึ่งในภาวะการนำทางการของรัฐโดยทั่วไป ยังไม่ได้เคลื่อนไหวเรื่องนี้ อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เป็นระบบ และต่อเนื่อง

ที่น่าสังเกตคือ ภายใต้กระแสพัฒนาประเทศตามระบอบอุตสาหกรรมทุนนิยมพึ่งพิง ที่ครอบงำวิถีคิดและโลกทัศน์ผู้คนด้วยวัฒนธรรมยึดเงินเป็นสำคัญ ร่วมด้วยค่านิยมบริโภคนิยม และค่านิยมวัตถุนิยม นั้นเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการขยายสมาชิกเครือข่ายการเรียนรู้ ตามหลักการและแนวทางของโรงเรียนชุมชนอีสานที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง ทำเพื่อกินเพื่ออยู่ แทนการทำเพื่อขายเพื่อรวย เหลือกินแจก เหลือแจกขายและแปรรูป พัฒนาสู่ธุรกิจชุมชน และอุตสาหกรรมชุมชนที่มุ่งเรื่องสวัสดิการแทนการแสวงหากำไร ภายใต้ระบอบเศรษฐกิจพอเพียง อันจะนำมาซึ่ง คุณภาพชีวิตดี สุขภาพดี สิ่งแวดล้อมดี ครอบคลุมรอบรู้ ชุมชนเข้มแข็ง และเกิดธรรมิกสังคม

ทั้งนี้เพราะ วิถีคิดและโลกทัศน์ของคนเราที่เหมาะสมที่ควรนั้น ไม่ได้ลอยลงมาจากฟ้า หรือจากสวรรค์ แต่เป็นโครงสร้างส่วนบนที่สะท้อนมาจากความสัมพันธ์ทางการผลิตอัน เป็นโครงสร้างฐานราก หากความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นแบบอุตสาหกรรมทุนนิยมพึ่งพิง ก็สะท้อนออกมาเป็นวิถีคิดและโลกทัศน์ของคนภายใต้วัฒนธรรมนี้ คือ ยึดเงินเป็นสำคัญ ร่วมด้วย ค่านิยมวัตถุนิยม และบริโภคนิยม แต่ถ้าความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นแบบการเกษตรกรรมยั่งยืน แบบผสมผสาน ก็สะท้อนวิถีคิดและโลกทัศน์ของคนภายใต้วัฒนธรรมนี้เช่นกัน คือ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเกื้อกูลซึ่งกันและกันไม่เฉพาะในหมู่บ้านมนุษยด้วยกัน แต่ยังแผ่ไปถึง พี่สสัตว์ และระบบนิเวศทั้งปวง เพื่อการอยู่ร่วมกันของสรรพชีวิต และสรรพสิ่งอย่างได้ดุลยภาพ และสันติสุข

ข้อความข้างต้นไม่ได้หมายความว่าต้องปฏิวัติยกเลิกโครงสร้างของความสัมพันธ์ ทางการผลิตแบบอุตสาหกรรมทุนนิยมพึ่งพิงในทันที แต่ยังสามารถใช้เป็นประสบการณ์พื้นฐาน

หรือใช้เป็นแหล่งเก็บเกี่ยวบทเรียนเชิงเปรียบเทียบ (เมื่อคิวฆมวดสติปัญญาก็เกิด – เมื่อเจอทุกข์จึงมีดวงตาเห็นธรรม) และในที่สุดผลที่ตามมาในเชิงทำลาย ของโครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว ก็จะย้อนทำลายตัวของตัวเอง (โดยไม่ต้องทำลายล้างแต่ละระบบด้วยอาวุธสงคราม)

- **การมีบุคลากรของโรงเรียนเชื่อมเครือข่ายการเรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน** ของโรงเรียนชุมชนอีสานทั้งสามพื้นที่ ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบและชุมชนเพื่อไปสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (ที่น่าสังเกตคือ ความแตกต่างของกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการจัดการเรียนการสอน ของครูแกนนำ เป็นเรื่อง ที่ควรแก่การพิจารณานำมาเป็นบทเรียนสำหรับจัดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อ เอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกันไปซ่อมข้อด้อยและเสริมข้อเด่นของแต่ละพื้นที่ได้

ความพยายามออกแบบการเรียนการสอนของครูแกนนำเพื่อประสานหลักสูตรแกนกลางกับการดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้ในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิต อยู่ในท้องถิ่นได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ทิ้งถิ่นนี้ มีข้อน่าวิตกว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนได้เพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น ไม่มีความต่อเนื่อง โดยยังไม่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษารับช่วงต่อ เมื่อนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาและไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ก็เข้าไปอยู่ในกระแสเดิม คือ การจัดการศึกษาเพื่อเรียนต่อ หรือเพื่อหางานทำที่มีเงินเดือน ซึ่งก็มักต้องทิ้งถิ่นในที่สุด

อย่างไรก็ตาม จากการมีชมรม 'สามก้อนเล่า' ซึ่งเป็นกลุ่มไม่เป็นทางการที่ริเริ่มโดยครูแกนนำในเขตหนึ่งและมีที่ปรึกษาคือปราชญ์ชาวบ้านของโรงเรียนชุมชนอีสานในเขตหนึ่ง ก็ทำให้มีช่องทางของการรับช่วงต่อในระดับมัธยมศึกษาอยู่บ้าง เมื่อมีเครือข่ายสมาชิกเป็นครูจากโรงเรียนมัธยมในท้องถิ่นอยู่จำนวนหนึ่ง กลุ่มสามก้อนเล่านี้จึงเป็นกลุ่มที่ น่าติดตามบทบาทต่อไป

@ปัจจัยกีดขวางที่เป็นลักษณะร่วมของทั้งสามพื้นที่(หรือลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่)

โครงสร้างสังคมหมู่บ้าน(รวมทั้งสังคมของโรงเรียนในระบบด้วย) ล้วนถูกรอบงำด้วยกระแสการพัฒนาประเทศตามระบอบอุตสาหกรรมทุนนิยมฟุ้งฟิง กระแสดังกล่าวเป็นปัจจัยกีดขวางสำคัญร่วมกันของทุกพื้นที่ ทุกพื้นที่จึงประสบกับวิกฤติการณ์ทางสังคมคล้ายคลึงกัน ได้แก่ การเสื่อมลง และการสูญสลายไปของทรัพยากรธรรมชาติ การปลุกฝังค่านิยมยึดเงินเป็นสำคัญ ค่านิยมวัตถุนิยม ค่านิยมบริโภคนิยม การกู่หนี้ยืมสินหมุนเวียนแบบไม่มีวันใช้นี้ได้หมด การอพยพย้ายถิ่นของวัยแรงงาน ฯลฯ

จึงพบว่าจำนวนครูแกนนำ และจำนวนสมาชิกโรงเรียนชุมชนอีสานค่อนข้างน้อย หากพิจารณาบทเรียนของโรงเรียนชุมชนอีสาน จะพบว่า การขยายสมาชิกของโรงเรียนชุมชนอีสานนั้น ไม่สามารถขยายโดยใช้วิธีแบบปูพรม คือ ใช้วิธีเกณฑ์คนทั้งหมดมาอบรม ก็สำเร็จได้โดยเร็ว แต่วิธีขยายสมาชิกของโรงเรียนชุมชนอีสานนั้นต้องใช้วิธีขยายแบบทีละคน ในกลุ่มรู้จัก บนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบเป็นเพื่อน เพื่อเกื้อกูลกัน แต่กระนั้นสมาชิกของโรงเรียนชุมชนอีสานก็ยังต้องประสบกับปัญหาการสรุปบทเรียนช้าแล้วช้าเล่าเพื่อเอาชนะวิธีคิดที่ถูกครอบงำมาจากสังคมยึดเงินเป็นสำคัญ รวมทั้งเอาชนะค่านิยมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ซึ่งมักวนเวียนเกิดขึ้นคล้ายสปริงแชน(หมายถึง เหมือนปัญหาวนมาที่เดิม แต่ที่จริงแล้ววนมาในรอบที่มีการเรียนรู้เพิ่มขึ้น)

การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชน เพื่อไปสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน จึงไม่ใช่เรื่องของกรอบมโนทัศน์ทั่วไปเพื่อการนี้ หรือเป็นเรื่องของกรอบมโนทัศน์เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีจังหวะก้าวของการเคลื่อนไหวและขับเคลื่อน อย่างมีกระบวนการและเป็นระบบ ภายใต้กลุ่มดำเนินการที่ไม่ใช่ประกอบขึ้นเพียง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโรงเรียนกับกลุ่มชุมชน เท่านั้น หากศึกษาบทเรียนจากของโรงเรียนชุมชนอีสานแล้วจะพบว่า ยังต้องการกลุ่มองค์กรภายนอกมาเป็นผู้ประสานประชาคมอีกด้วย

******ข้อสังเกตและเสนอแนะในการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบ และชุมชน เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชนบท**

- (1) การทำงานร่วมกันฯ ไม่ใช่เรื่องของกรอบมโนทัศน์ในระยะเวลาจำกัดหนึ่งๆ แล้วก็ลงไปทำงานร่วมกันฯแล้วประสบผลสำเร็จภายในกำหนดเวลาที่แน่นอนหนึ่ง แล้วก็สิ้นสุดโครงการได้
- (2) หน่วยงานราชภัฏ (โดยเฉพาะสถาบันราชภัฏ) ควรทุ่มกำลังไปค้นหาภูมิปัญญาที่พึ่งตนเอง แล้วเคลื่อนไหวให้เกิดเวทีเพื่อสร้างองค์ความรู้ร่วม หรือสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วม เพื่อพัฒนาศักยภาพของภูมิปัญญา
- (3) คำนึงให้พบครูแกนนำที่มีวิธีคิดและโลกทัศน์ที่มีมิติของชุมชนเข้มแข็ง และมีเงื่อนไขต่อไปนี้ (3.1) มีการประพฤติปฏิบัติเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นคนดี (3.2) การมีความกล้าออกนอกกรอบของทางคิดและการปฏิบัติ เมื่อมั่นใจว่าเป็นแนวทางที่เหมาะสม (3.3) การมีวิสัยทัศน์ที่มีมิติของชุมชนเข้มแข็ง (3.4) การมีความเป็นมิตรเข้ากันได้กับทุกฝ่าย (3.5) การมีความอ่อนน้อมถ่อมตนพร้อมจะปรับปรุงตนเองเมื่อรู้ว่าผิด (3.6) การเป็นผู้มีความสามารถออกแบบการเรียนการสอนให้เชื่อมต่อกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น (3.7) การมีปราชญ์ชาวบ้านที่ช่วยเหลือประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่ เป็นที่ปรึกษาได้ตลอดเวลาที่ไม่จำกัดเฉพาะเวลาราชการ /

เป็นผู้ให้กำลังใจเมื่อผิดหวัง / เป็นสื่อแนะนำแนวคิดของครูแกนนำให้รับรู้ถึงผู้นำทางการศึกษาระดับประเทศ ทำให้ครูแกนนำเกิดความมั่นใจในแนวทางสร้างสรรค์ที่ออกนอกกรอบจากของทางการ และช่วยให้เพื่อนครูและผู้บริหารยอมรับ (3.8) การมีเครือข่ายกลุ่มไม่เป็นทางการให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ทุกเรื่อง ทุกเวลา ทุกสถานที่ (3.9) การพร้อมเรียงร้อยบทเรียนจากวิถีปฏิบัติเป็นตัวอย่างอย่างทันทั่วทั้งที่ (ไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติครบทุกข้อ หรืออาจมีมากกว่านี้ อาจมาพัฒนาท่ามกลางวิถีปฏิบัติในภายหลังได้)

(4) กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มไม่เป็นทางการ ที่สามารถใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ทุกเรื่องทุกเวลา ทุกสถานที่

(5) การทำงานร่วมกันฯ ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

5.1 ครูแกนนำ

5.2 ประชาชนชาวบ้าน (พัฒนาศักยภาพของภูมิปัญญาพึ่งตนเองที่ค้นพบขึ้นเป็น
ประชาชนชาวบ้าน)

5.3 มีการรวมกลุ่มไม่เป็นทางการ

5.4 มีประชาคมฝ่ายโรงเรียนในระบบ(อาจมาจากต่างโรงเรียน)ที่มีมิติการศึกษา
ในแนวปฏิรูปการเรียนรู้

5.5 มีประชาคมฝ่ายชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

5.6 มีกิจกรรมพัฒนาวิธีคิดออกนอกกรอบ / วิธีคิดเชิงโยง / วิธีคิดแบบองค์รวม
ในระดับมหภาค / วิธีคิดแบบรู้เท่าทันวิกฤติการณ์ปัญหาที่ส่งผลกระทบจาก
ระดับโลก ลงมาระดับประเทศ และลงมาระดับท้องถิ่น และเกี่ยวเนื่องโยง
กันและกันในทุกองค์ประกอบ ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา
วัฒนธรรม / วิธีคิดเข้าถึงหลักสัจธรรม เช่น สรรพสิ่งย่อมพัฒนาไปบนการต่อสู้
ของคู่ตรงข้าม หรือ การศึกษา วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง เป็นโครงสร้าง
ส่วนบนที่สะท้อนมาจากความสัมพันธ์ทางการผลิต ถ้ามีปัญหาในโครงสร้าง
ส่วนบน ต้องแก้ปัญหาลงมาที่ฐานรากคือความสัมพันธ์ทางการผลิต หรือ การมอง
สรรพสิ่งให้รู้แจ้งต้องมองหนึ่งแยกเป็นสอง มองให้รอบด้าน หรือ ความคิด
ที่ถูกต้องของคนเราไม่ได้ลอยลงมาจากฟ้าจากสวรรค์ แต่เป็นการพัฒนามาจาก
การต่อสู้ท่ามกลางการปฏิบัติ ฯลฯ

5.7 มีการขยายเครือข่ายสมาชิกโดยใช้หลักทวิคูณในกลุ่มรู้จัก บนฐานของ
ความสัมพันธ์ แบบเป็นเพื่อน

5.8 มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง ด้วยรูปแบบของ
เวทีสัจจรเพื่อเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่กัน

5.9 มีการศึกษาดูงานจากพื้นที่ต้นแบบ

6. จากบทเรียนเรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนชนบท ของโรงเรียน
ชุมชนอีสาณัน พบว่า สมาชิกของโรงเรียนชุมชนอีสาณเอง ก็ต้องผ่านการสรุปบทเรียน
ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ดังนั้น การทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อไปสร้างเสริมความเข้มแข็ง
ของชุมชน จึงไม่ใช่เรื่องที่จะมากำหนดกรอบเวลาที่แน่นอนหนึ่งๆ แล้วประสบผลสำเร็จ
แต่ควรจะต้องเป็นการทำงานร่วมกันแบบสอดคล้องประสานอยู่ในธรรมชาติของการดำรงวิถีชีวิต
ตลอดชีวิต

****“ข้อควรพึงสังวรณ ความเข้มแข็งของชุมชน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้
อยู่ภายในเงื่อนไขของพื้นที่ที่เป็นชนบท”****